

„A FÉNY ÚGY TAPOGATJA VÉGIG AZ ARCOT”

Gerevich Andrással beszélget Korpa Tamás

I.

– A literán 2005-ben publikált netnaplódban írsz az angliai és amerikai (a magyarországitól radikálisan differenciált) kulisszarendszerrel való találkozásodról, a kulturális interferenciákról, a tradíciók és konvenciók egyedi interpretációjáról, a definíciók, szerepek viszonylagosságáról, s nyilván az idegenség-tapasztalatról. Elvárások és a valóság, identitáslehetőségek, az Európa (nyugat és kelet)–Nagy-Britannia–USA tengelyen orientálódva. Mit jelentett számodra ez a szembesülés?

– Rengeteget tanultam belőle. Ahogy itthon is, az ember rengeteg olyan ismerősre tesz szert, akik gondolatvilága, életfelfogása teljesen eltér a sajátjától, és tanul tőlük akkor is, ha a véleményükkel nem ért egyet, és a tapasztalataikkal nem tud azonosulni. Más országokra ez hatványozottan igaz. Londonban az egyetemen a hallgatók egyharmada volt angol, a többiek a világ minden tájáról érkeztek. Legszembetűnőbb példa egy palesztin dokumentumfilm-rendező évfolyamtársam, akinek mind az élettapasztalata, mind a vilásképe teljesen eltért attól, amire engem itthon az élet szocializált. Egyik jó barátom somáliai menekült volt, akinek az egész családját a szeme láttára ölték meg a háborúban. Teljesen más élmény a híreket olvasni vagy a tévén látni hasonló sorsokat, sokkal mélyebb tapasztalat volt ismerni őket és végighallgatni az élettörténetüket. Egyfelől mélyen belül ugyanazok az érzelmek irányítják az életünket, másfelől teljesen különböző, néha érthetetlen lehet, hogy ők ezt hogyan értelmezik és fejezik ki. Ezer dolog van, ami itthon evidensnek tűnik, és az ember kint jön rá, hogy valójában mennyire kultúrafüggő. Más-hogy alakulnak a barátságok, az emberi kapcsolatok, máshol vannak a hangsúlyok, más-hogy kell kommunikálni, mert nagyon könnyű egymást félreérteni, nehezebb a másikba beelátni. Ennek eredménye, hogy London és általában a nyugati nagyvárosok annyival nyitottabbak és rugalmasabbak, mint Budapest, egy szintig, mert más szinten viszont néha sokkal zártabbak is: túl nagy a pörgés, túl nagy a választék, a kínálat, túl sokszínű az élet, az emberek szeretnek ebből kivonulni, és az identitásukat és az intim életüket gyakran sokkal erősebben védik, jobban elzárkóznak. Legalábbis nekem Londonban és New Yorkban ez volt a tapasztalatom.

II.

– *Életed mintegy negyedét angol nyelvterületen töltöted, jártál Londonban egyetemre, írtál filmforgatókönyvet angolul, fordítás is (többek között Tandori Dezsővel jelent meg köteted Seamus Heaney műveiből). Tettél kísérletet idegen nyelven szépirodalmi mű létrehozására?*

– Amerikában egy „Creative Writing” programban vettem részt, novellákat írtam angolul, Angliában meg a filmművészeti egyetem (National Film School) forgatókönyvíró szakára jártam, ahol természetesen nem adhattam be a munkáimat magyarul. Számos rövidfilm készült az angol szövegeimből. Közben persze tudom, hogy az angol nem az anyanyelvem, ez részben felszabadítóan hat, amikor írok, másfelől gátol is, mert nem bízok eléggé a nyelvtudásomban, az apró stílusbeli különbségeket nem biztos, hogy észreveszem és vissza tudom adni, ezért soha nem is gondoltam rá, hogy angolul írjak verseket. Eddig minden angolul megjelent versemet műfordítókra bíztam. Forgatókönyveknel könnyebb volt a dolgom, mert az egy átmeneti műfaj, a film alapanyaga. A filmszövegeket, elsősorban a párbeszédeket mindig megbeszéltem a rendezővel és a színészekkel. A dialógusokat én írtam, de itt-ott egy-egy szót beszúrtak vagy kihúztak, esetleg egy szinonimára cseréltek. Szerencsére keveset változtattak rajta. Hogy a jövőben írok-e majd még angolul, nem tudom, az élet hosszú, meglátjuk, hogy alakul.

III.

– *2005-ban jelent meg a Kalligram Kiadó gondozásában Férfiak című köteted, mely bizonyos aspektusból egyfajta kilépésként (más szóval valaminek a meglépéseként) is interpretálható. A kötet hátsó borítójára került textus legalábbis ilyen irányba orientálja az olvasói elvárást: a Férfiak kilépés „Egyfelől a szó költői értelmében: a maszkok és szerepek mögül; másrészt a nyilvánosság előtti rejtőzködésből és a konvenciók hazugságaiból. A Férfiak című kötet beszélője természetes büszkeséggel vállalja nemi identitását – az elsők között a magyar költészetben.” A kötet méltatói (köztük olyan meghatározó nagyságok mint Borbély Szilárd vagy Ferencz Győző) szerint kezdeményező, progresszív, ugyanakkor társtalan is ez a versgyűjtemény a helyenként mindenfajta plaszticitást nélkülöző, konvenciókra alapozott kortárs magyar költészetben. Ha jól látom, a Te szövegeid jelentős része viszont nyíltan beszél a homoszexualitásról, a férfiak közötti szerelmi kontaktról, az emberi világot alapvetően strukturáló nemiségről.*

– A verseimet alapjában véve a vallomásos-költészet műfajába sorolom. Például szerelmes verseket írok, verseket a gyerekkoromról és a családomról, a barátaimról, stb. Persze ezek nem napló-versek. Néha egy-egy érzés ki van sarkítva, a végtelékig van fokozva, néha le van egyszerűsítve: minden versem a valóság a költészet görbe tükrén keresztül, de így is érzelmi költészetről van szó. Nem azért írtam a homoszexualitásról, hogy megújítsam a magyar versnyelvet, a magyar költészet tematikáját, vagy hogy ezzel a hagyományos magyar költészetben felnőtt olvasóimat provokáljam. Egyszerűen a saját életemről és érzéseimről írtam, ahol valóban a szerelem csakis két férfi között valósul meg. A nemiséget soha nem lehetett fekete-fehéren elképzelni, mert egyfelől ott a szürke rengeteg árnyalata, másfelől a szírvárvány minden más színe. Korábban is tudta mindenki,

hogyan vannak, akik a saját nemükhöz vonzódnak. Viszont sokat változott, hogy ezt ma könnyebben lehet írni, így a melegséggel az átlag ember egyre többet szembesül, részben azért is, mert korábban X-ről vagy Y-ről hallott ilyen pletykákat, ma meg azzal kell megbarátkoznia, hogy egy igen nagy és jelentős kisebbségről van szó. Nem egy-egy ember devianciája a homoszexualitás, hanem egy hatalmas közösség identitása, és ennek a közösségnek van saját kultúrája és intézményrendszere, és mint minden más kisebbség, bizonyos tagjai jelen vannak országos és nemzetközi intézményekben is, azok politikájára gyakran nyomást tudnak gyakorolni – és lássuk be, ez néhány embernek félelmetes lehet.

IV.

– *A kötetben markánsan alkalmazod az identításkonstrukciók nyelvi alakzatait, különféle formációkat akkreditálsz. Ezzel kapcsolatban jegyzi meg Borbély Szilárd a következőket: „A férfi és női kettősség az egyik legmélyebb trauma. Az egyik legerősebb kód, amely a nyelvet és az emberi tudatot strukturálja. E mélyszerkezet felé mutatnak az első ciklust keretbe záró Teiresziász és Teiresziász remake versek mai átírásai”. Az antik Teiresziász karakterétől kezdve aktíválva a londoni és New York-i (például a 2001. szeptember tizenegyedikéi tragédia) kulisszákat, újrakontextualizálsz különféle szerepeket, identitásokat, mnemotoposzokat hozol játékba (köztük Dsida Jenő óriási hatástörténeti és inspirációs revelációval rendelkező Nagycsütörtök című opusának bostoni parafrazisát elkészítve), tehát regisztrálható nálad a dialogikus költészeti paradigma is? Törekszel a hagyományok, identitások fel- és újraalkalmazására?*

– Dsida Jenő volt az első költő, akit kamasz koromban, úgy 13-14 évesen, mesteremnek tartottam. Akkor döntöttem el, hogy költő leszek. Bár korábban is írtam versikéket, de ez 14 évesen vált határozott célommá. Nagyapámnak volt egy Dsida kötet, amit legelőször a borítója miatt kezdtem el olvasni, majd hónapokon át lapozgattam esténként. Mikor évekké később egy éjjel a bostoni reptéren ragadtam, szinte magát adta, hogy a Nagycsütörtök c. verset átírjam erre a korra és a saját tapasztalataim szerint hangoljam. Rítján csinálom, nem törekszem rá, nincs egy költői program, amit a verseimmel és kötetemmel végre szeretnék hajtani. Persze sok verset olvastam, néha bekívánczik egy-egy utalás vagy kölcsönvett sor, de általában utólag kihúdom. A görög mitológia végtelenül újraírható és újraírható lexikon, amely az alapvető emberi érzéseket, helyzeteket és történeteket már mind tartalmazza, a mai életünket is olyan könnyen találjuk meg ebben az ókori tükrökben, hogy adja magát, hogy egy versben ez a két kor valóban összeérjen.

V.

– *Ezek a versek impozáns terepet biztosíthatnak a szubjektum hagyományos kar-teziánus felfogását destruáló pszichoanalitikus interpretációs sémáknak is. Szövegeid stilisztikumára jellemző a fragmentált, tördelt kihagyásos versnyelv, áryalt lebegés líra és próza között. Tudjuk azt, hogy rendeztél rövidfilmet, írtál forgatókönyvet. Verseidben mennyire jelennek meg a filmes allúziók, motívumok, montázsszerű vágások? Egyáltalán törekszel-e ezek primer működtetésére?*

– Soha nem úgy írok verset, hogy előre eldöntöm, hogy az egyik képszerű, filmszerű legyen, a másik meg filozofikusabb. Mint minden alkotóra, hatással van rám minden, amit olvasok vagy látok, de tudatosan nem építem be a szövegeimbe. A hatások dolgoznak bennem, alakítják a hangomat, a vizuális fantáziámat, de nem szeretem tudatosan végiggondolni, hogy ez a sor most kicsit József Attila, az Heaney, a végén a kép meg mondjuk Buñuel. Néha ezt észre sem veszem, hiszen az ember gyakran nehezen ítéli meg a saját verseit, és mikor átirom, mert minden verset sokszor átirok, akkor is azt húzom ki, ami nekem nem működik, a vágások, montázsok ösztönösen jönnek, mondhatnám, a vers magát írja. Persze néha, ritkán, tudatosan utalok egy-egy műre, kölcsönzök egy-egy sort, de ez nem jellemző a verseimre. Londonban sok művészi animációs filmen dolgoztam, és mindenki meg volt róla győződve, hogy azért alakult így, mert a költészet közel áll az animációhoz a narratíva-kezelés és valóságtágítás szempontjából. Valójában amit írtam, annak semmi köze nem volt a verseimhez, azaz a verseim nyelvéhez, montázsaihoz, vagy éppen vágásaihoz. Prózát írtam, a rendezők vizuális fantáziájára épülő filmprózát.

VI.

– A Kalligram folyóirat indulásakor a szlovákiai magyar monolit folyóirat-kultúra szétrobbantásának szándékával jött létre, a tágabb tájékozódás és értékelmutatás, a kulturális tolerancia jegyében, a provokáció szabadságának, az esztétikai élvezet legváltozatosabb formáinak a megjelenítésével. A cél a „felvidéki légkör” szűk és provinciális kontextusának leküzdése volt. Úgy gondolom, hogy a célt sikerült megvalósítani. Két éve vagy a lap egyik szerkesztője. A szépirodalmi rovatban a klasszikus szerzők mellett sok fiatal is szerepet kap. Ez szerkesztői koncepciód szerves része?

– A Kalligram történetéhez nem tudok szólni, nem voltam ott, ezért nem is tudnék beszélni róla. Valóban, a már elismert és befutott írók és költők mellett a Kalligram mindig is a feladatának tekintette, hogy a fiatalabb, pályakezdő tehetségeknek is lehetőséget adjon a publikálásra.

VII.

– 2007-től a József Attila Kör elnöke vagy. A JAK a fiatal irodalmárok érdekvédelmi és szakmai szervezete: műfordítói tábort, kritikai ankétokat, kerekasztal-beszélgetéseket, magyarországi és határon túli felolvasásokat szerveztek, könyveket adtak ki és évről-évre rendezték az országos hírű sziglieti tábort (a sziglieti JAK Köztársaságról írt Németh Zoltán nagyszerű esszé a Bárka 2008/4-es számában). Elnökséged kezdete óta történt-e komoly változás, előrelépés, és létesül-e a különböző írószervezetekkel?

– Elnökségem óta sokkal nagyobb hangsúlyt fektetünk a JAK határon túli és nemzetközi kapcsolataira. Az utóbbi két évben számos nemzetközi fesztiválra küldött a JAK fiatal szerzőket, hogy csak az országokat soroljam: például Olaszországba, Spanyolországba, Görögországba, Németországba, és Csehországba, és meghívtunk hazánkba is számos külföldi szerzőt. Jelenleg is több lehetséges partnerrel tárgyalunk, például 2010-re egy német-török-magyar alkotói-műfordítói programot tervezünk Pécsre, hiszen abban az évben lesz Essen és Isztambul is európai kulturális főváros. Ezentúl rendszeresen szervezünk felolvasásokat Szlovákiában és Erdélyben. De a határokon belül is indítottunk új

programokat: ilyen például a *Középiskolás fokon* nevű projekt, amelynek keretében középiskolákba viszünk kortárs szerzőket, hogy akár irodalomórán, akár különfoglalkozáson a diákok megismerhessék a mai alkotókat és műveiket. A JAK fő rendezvénye a 20 éve minden nyáron megrendezett Irodalmi Tábor, aminek évek óta a Szigligeti Alkotóház ad otthont, illetve a Műfordító Tábor, amit a magyar irodalom idegen nyelvű fordítói számára rendezünk.

(2008. szeptember.)

Gerevich András.